film column

Voorbij de Blitz spirit? Nieuwe perspectieven in een vertrouwd verhaal

Pieter de Bruijn

Publicatiedatum: 7 december 2024

Het is 1940. In het Café de Paris, een nachtclub gelegen in het Londense theaterdistrict, geeft een jazzband een wervelend optreden. We volgen een ober die zich langs het dansende publiek naar de drukke keuken beweegt, om vervolgens weer met dranktjes terug te keren naar de levendige feestzaal. Plots stopt de bandleider de muziek en kijkt de voltallige zaal richting het plafond. Het volgende shot is dat van een Duitse bommenwerper. Als we vervolgens terugkeren naar het Café de Paris is er weinig meer van over en zoeken burgerhulpverleners tussen het puin naar overlevenden. [*]

Deze scène is afkomstig uit de recente film *Blitz* (2024): een historisch drama over de nachtelijke bombardementen van de Duitsers op Britse steden in de periode van september 1940 tot mei 1941. De film gaat niet zozeer over de militaire achtergronden of over de politieke ontwikkelingen tijdens deze voor Groot-Brittannië zware periode in de Tweede Wereldoorlog, maar over de gevolgen van deze bombardementscampagne voor 'gewone' mensen. In het bijzonder vertelt de film het verhaal van de negenjarige George die, net als veel andere kinderen in die tijd, wordt geëvacueerd naar het platteland. Wat de ervaringen van George anders maken dan die van veel leeftijdsgenoten, is dat hij tijdens zijn reis veelvuldig te maken krijgt met racisme. Naast zijn verhaal volgen we het perspectief van zijn alleenstaande moeder die met haar vader in Londen achterblijft om te werken in een munitiefabriek en zo de oorlogsvoering te ondersteunen.

George (Elliott Heffernan) met zijn moeder (Saoirse Ronan) in een Londens metrostation in de film *Blitz*.

Met de rondgang door het Café de Paris, die grotendeels als lang Steadicam-shot is vastgelegd, lijkt regisseur Steve McQueen te willen benadrukken dat de *Blitz* slachtoffers maakte onder alle sociale klassen. Niemand in Groot-Brittannië was in deze periode het leven zeker: of je nu een welgestelde Londenaar was, onderdeel van de keukenbrigade of het bedienend personeel, of een zwarte muzikant. Uiteindelijk was dit een gebeurtenis die alle Britten samen doorstonden.

Op het eerste gezicht lijkt McQueen daarmee het conventionele beeld van de B*litz spirit* op te roepen. De herinnering aan de bombardementen van Groot-Brittannië tijdens de Tweede Wereldoorlog benadrukt vaak hoe deze de Britten bij elkaar brachten als natie. Zij doorstonden ze samen, stoïcijns en vastberaden, en door die *spirit* wisten zij uiteindelijk ook de oorlog te winnen. Het is een mythisch verhaal, waar tot op de dag van vandaag op wordt teruggegrepen om hedendaagse gebeurtenissen betekenis te geven.

In het kader van de Maand van de Geschiedenis 2024 maakte ik een video over de 'framing van het verleden', met als casus de *Blitz spirit*. In deze video zet ik uiteen hoe de mythe van de Blitz vorm kreeg en een drieluik vormt met het verhaal over de evacuatie uit Duinkerke in 1940 en Operatie Overlord in 1944.

Met zijn film *Blitz* lijkt McQueen echter tegelijkertijd tegen dit soort mythevorming in te willen gaan. De scène van het Café de Paris toont wel gezamenlijke betrokkenheid, maar vooral in de vorm van slachtofferschap. Bovendien is deze scène ingeklemd in een sequentie over hoe een dievenbende op zoek gaat naar waardevolle spullen in gebombardeerde gebouwen: een fenomeen dat in die tijd zeker voorkwam en het beeld van een samenkomende Britse gemeenschap duidelijk ondermijnt.

Datzelfde geldt voor de vele uitingen van racisme die hoofdpersonage George tegenkomt op zijn pad. In hoeverre was er sprake van een gevoel van gemeenschappelijkheid als een deel van de samenleving op basis van huidskleur werd buitengesloten, lijkt de vraag die McQueen wil opwerpen. De mate waarin de film dit thema benadrukt, wekt sowieso de suggestie dat de regisseur het beeld van de Britse samenleving in oorlogstijd voor eens en altijd wil corrigeren. Doorgaans domineert daarin immers toch heel sterk een wit perspectief.

Soms krijg je de indruk dat McQueen het *Blitz spirit*-narratief niet helemaal onderuit wil halen, maar er misschien juist op uit is om de zwarte gemeenschap er een plek in te geven. Exemplarisch is een scène waarin George wordt opgevangen door een oorspronkelijk uit Nigeria afkomstige burgerhulpverlener. Ondanks het racisme dat ook deze lfe tijdens zijn werk tegenkomt, zet hij zich volledig in voor de Britse samenleving. Zijn heldenstatus wordt bevestigd als blijkt dat hij bij het redden van een oude vrouw is omgekomen: 'hij aarzelde geen moment'.

Toch lijkt McQueen zich met *Blitz* vooral ook te willen verzetten tegen de bestaande mythen. Dat blijkt al meteen uit de openingsscène, die niet het heroisch succes toont van brandweerlieden, maar vooral hun kwetsbaarheid en kans op overlijden als gevolg van een kleine fout. Ook de evacuatie is bij McQueen geen optimistisch verhaal over kinderen die liefdevol werden opgevangen door, zich voor het collectief inzettende, burgers op het platteland. De regisseur toont uitsluitend het verdriet en gevoel van verlies dat met het uit elkaar trekken van gezinnen gepaard ging.

Kanttekeningen plaatst hij ook bij de rol van vrouwen in de Tweede Wereldoorlog. Opvallend is, bijvoorbeeld, het contrast dat de regisseur oproept met propagandaposters die het belang van vrouwen in oorlogstijd onderstreepten en het moreel moesten verhogen. Is het toeval dat de moeder van George in een scène in de munitiefabriek een visuele parallel vormt met een iconisch geworden Amerikaanse propagandaposter? Waar de poster een strijdlustige vrouw toont, zien we in *Blitz* vooral een moeder die treurt om het verlies van haar kind. Het is niet dat de film alle vrouwen direct weer als kwetsbare moeders neerzet, maar het beeld van de propagandaposters van de vrolijke en sterke vrouw die zich zonder zorgen inzet voor land en natie wordt wel genuanceerd. Die strijdlust en solidariteit – onderling en met de natie – is er dan weer wel wanneer (vrouwelijke) collega's protesteren tegen het gebrek aan schuilplaatsen voor luchtbombardementen, waarmee McQueen opnieuw het idee van een algehele *Blitz spirit* ter discussie stelt. Er waren tijdens de oorlog immers ook problemen, die resulteerden in kritiek op de overheid.

Amerikaanse propagandaposter uit 1942, gemaakt voor een elektricitetitsbedrijf om het moreel te verhogen.

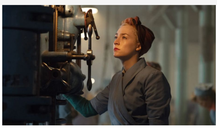

Rita (Saoirse Ronan) als fabrieksarbeider in de film *Blitz*.

Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog was de Britse samenleving niet eenvormig, zo wil Steve McQueen met *Blitz* laten zien. Daarmee lijkt hij de mythe van de *Blitz spirit* te willen bekritiseren, maar tegelijkertijd weet hij ook niet helemaal te ontkomen aan de iconische en romantische kenmerken van dit geschiedbeeld. Het is bovendien jammer dat alle tegendraadse perspectieven net wat te toevallig samenkomen in twee dagen uit het leven van hoofdpersoon George. Daarmee voelt het personage bij tijd en wijle niet aan als een figuur dat echt zou kunnen hebben bestaan, maar vooral als een middel om het plot verder te helpen en de boodschap van de regisseur over te brengen. Ook sommige andere personages doen wat karikaturaal aan. Een beter inzicht in de historische werkelijkheid heeft een film als deze daarmee niet echt te bieden. Het is dan ook vooral een mooi startpunt om het narratief van de *Blitz spirit* ter discussie te stellen voor een breder publiek.

Voetnoot

[*] De film situeert deze gebeurtenis in 1940. In werkelijkheid vond dit bombardement plaats in maart een jaar later.

Over de auteur

Pieter de Bruijn is universitair docent cultuurgeschiedenis aan de Open Universiteit. In de bachelor cultuurwetenschappen geeft hij, bijvoorbeeld, de cursussen *Belangen van erfgoed* en *Beelden van het verleden*. *Inleiding historisch denken*. Zijn onderzoek speelt zich af op het kruisvlak van cultureel erfgoed, erfgoedonderwijs en historische representatie. Zo publiceerde hij een artikel over iconomvorming in musea, met daarin een analyse van hoe de *Blitz* wordt gepresenteerd in tentoonstellingen.

Pieter de Bruijn, 'Voorbij de Blitz spirit? Nieuwe perspectieven in een vertrouwd verhaal', *Locus-Tijdschrift voor Cultuurwetenschappen* 27 (2024). https://edu.nl/tnjv8

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

© 2024 Open Universiteit | Lees de disclaimer en de privacyverklaring van de OU | Voor het colofon zie Over LOCUS | Voor contact met de redactie kunt u mailen naar locus@ou.nl